ISSN: 0169-5819

ONS MARKENBOEK

Gorssel, oktober 1995
13e jaargang, no. 4

ONS MARKENBOEK

is een uitgave van de Oudheidkundige Vereniging De Elf Marken.
De vereniging heeft haar zetel in de gemeente Gorssel.

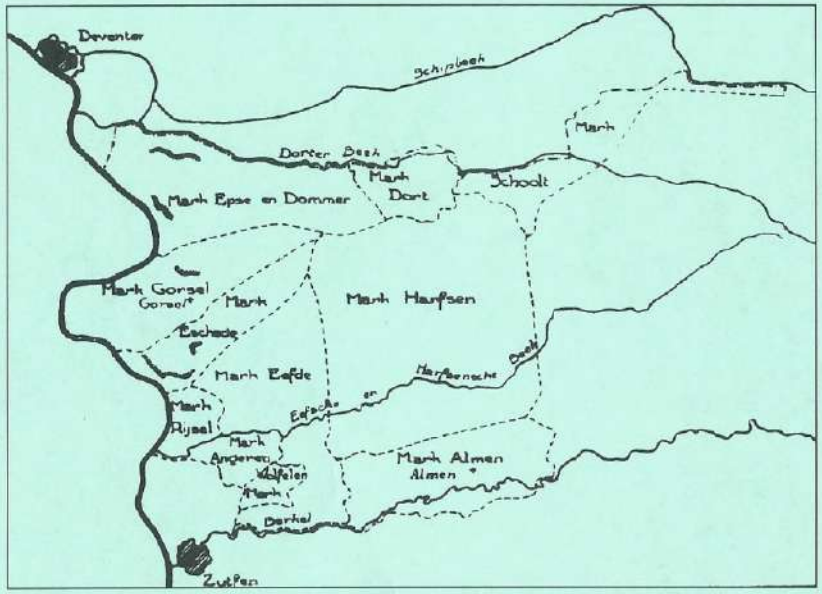

Kaartje van de vroegere marken in de gemeente Gorssel.

Deze vereniging werd opgericht op 27 september 1983, en heeft ten doel "de beoefening van de geschiedenis in het algemeen en in het bijzonder die van de gemeente Gorssel, waaronder mede wordt begrepen het grondgebied van de gehele, huidige en vroegere, burgerlijke gemeente Gorssel alsmede de bevordering in zo breed mogelijke kring van de belangstelling voor de geschiedenis van de gemeente Gorssel in al haar aspecten".

Het bestuur wordt gevormd door de leden:

Voorzitter:	H.J. Jansen op de Haar, Bargeweg 16, 7211 DC Eefde (tel. 05750-40785)
Secretaris:	W. van de Kamp, Lochemseweg 38, 7214 RK Epse (tel. 05759-3037)
Penningmeester:	P.H. de Jonge, Lochemseweg 33 7214 RC Epse (tel. 05759-3143)

ONS MARKENBOEK

13e jaargang, no. 4, oktober 1995

INHOUD

blz.

Mededelingen van het bestuur en de redactie 3

Genealogische middag
door H.A. Klein Ovink 4

De begraafplaatsen in onze gemeente
door H.J. Jansen op de Haar 5

Honderd jaar geleden
door H.J. Jansen op de Haar 6

Archeologische vondsten in de gemeente Gorssel
door G. v.d. Klei 8

Groot Have bij Almen
door J. Harenberg 16

Een tekening van „'t Dorp Gorssel in Gelderland"
door H.J. Jansen op de Haar 22

blz.

Gestrafte boeren in het jaar 1787
door H.J. Jansen op de Haar 26

De Du Tourweg
door N. van Wijk 31

Kopij voor het volgende nummer dient **uiterlijk 1 december 1995** bij de redactiecommissie binnen te zijn (indien mogelijk met afbeelding).

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR EN DE REDACTIE

Voor de eerste keer hebben enige vrijwilligers Ons Markenboek rondgebracht. Door een misverstand stonden de namen van de geadresseerden niet op de enveloppe; dit zal echter de volgende keer weer anders zijn, zoals u gewend was. Het eerstkomende Markenboek zal begin oktober a.s. verschijnen en dus dient u het uiterlijk medio oktober in uw bezit te hebben. Het bestuur is dankbaar voor alle geboden hulp en vertrouwt op een goede bezorging.
Zoals het er thans uitziet, zal er geen herdruk komen van ons boek De Voet Dwars. Bij de diverse boekhandelaren zijn nog onvoldoende inschrijvingen binnengekomen. Mocht u echter nog geïnteresseerd zijn, meldt u dan in ieder geval - voor alle zekerheid - nog even bij Bechtle, Boeltjes of Snellenberg.
Het St. Jaopikfeest is weer achter de rug en zoals bekend hebben wij hieraan ook deze keer onze medewerking verleend. De werkgroep genealogie blijft actief, evenals de werkgroep excursies.
In het Richtershuis te Harfsen zijn inmiddels twee mooie boekenkasten geplaatst, zodat onze boeken daar een goede plaats kunnen krijgen. Elke tweede dinsdag van de maand kunt u trouwens in het Richtershuis terecht van 14.00 tot 16.00 uur.
Bestuurlijk hebben wij komende herfst wat tegenwind. Immers, de heer Hoekstra is nog steeds absent, terwijl ook de voorzitter, de heer H. Jansen op de Haar - tijdelijk - uitgeschakeld zal zijn. We hopen dat dit van korte duur zal zijn en wensen hun intussen een spoedig algeheel herstel toe.
De penningmeester doet een beroep op diegenen van onze leden die hun contributie 1995 nog niet hebben betaald. Graag zo spoedig mogelijk betaling, uw vereniging moet ook leven!
Het bestuur heeft zich verder weer gebogen over het aanstaande winterprogramma. Voor 1995 zijn we nog niet helemaal rond, in ieder geval wel voor de maand oktober. Voor de maand november zullen wij u via De Gids en de Nieuwe Bathmense Krant en uiteraard de grote pers tijdig informeren. De lezingendata voor 1996 zullen in het volgende Markenboek vermeld worden.
De najaarsexcursie gaat deze keer naar Groenlo (Grolle) en dat belooft een interessante middag te worden.
Om het contact met alle bestuursleden en medewerkers te verstevigen hebben wij weer een Gelderse koffietafel gepland (kosten voor eigen rekening). Hierover krijgen betrokkenen apart bericht.

Lezing/dia-avond in Harfsen

Op dinsdag 17 oktober 1995 zal de heer J.J.H.G.D. Karelse uit IJsselstein voor ons een lezing houden over eendenkooien. Hij zal tevens een aantal dia's vertonen.
De heer Karelse is een kenner van eendenkooien en zal zeker ook de eendenkooi in Schoolt de revue laten passeren.
Aanvang: 20.00 uur in de grote zaal van Buitenlust in Harfsen.

Rectificatie

De titel "De eerste gemeenteraadsvergadering" in het vorige nummer van Ons Markenboek (13e jaargang nr. 3, juli 1995) moet gewijzigd worden in "Eerste genotuleerde gemeenteraadsvergadering". Van 1811 tot 1825 waren reeds diverse vergaderingen gehouden. (Zie Ons Markenboek, 7e jaargang nr. 4 en 8e jaargang nr. 4.) Naar gegevens over deze vergaderingen wordt gezocht. Zodra deze zijn gevonden zullen we daarover het een en ander vermelden.

GENEALOGISCHE MIDDAG

H.A. Klein Ovink

Op 10 juni 1995 was het dan zover. Onze oudheidkundige vereniging organiseerde voor de eerste keer in haar bestaan een genealogische middag in ons Richtershuis aan de Hulstweg in Harfsen. Deze middag had tot doel het onderling uitwisselen van familiegegevens en het aanknopen van nieuwe contacten.
Ieder van onze zeven werkgroepleden had een eigen stand gekregen, waar men zijn genealogieën kon tentoonspreiden.
Tevens hadden we uitgenodigd: de heer Steynen van de Oudheidkundige Vereniging Lochem/Laren, het Oost Gelders tijdschrift voor genealogie en boerderij-onderzoek met transcripties, twee afgevaardigden van de Stichting Familie Wagenvoort, oud-archivaris de heer T. Kloosterboer uit Deventer en de heer Gerrit Verstege uit Harfsen.
We mochten deze middag ongeveer veertig mensen verwelkomen. Uit de reacties bleek dat dit voor de bezoekers en voor de standhouders een zeer leerzame en geslaagde middag was, die zeker volgend jaar een vervolg zal krijgen.
Alle mensen die deze middag tot een succes hebben gemaakt, heel hartelijk dank!

DE BEGRAAFPLAATSEN IN ONZE GEMEENTE

H.J. Jansen op de Haar

Telkens als we op één van onze begraafplaatsen komen, worden we weer herinnerd aan de tijd waarin we de belofte deden eens een gedegen onderzoek in te stellen naar de geschiedenis van deze hoven, die begon in het jaar 1829.
Vele bekende en onbekende personen uit de vorige eeuw liggen er begraven, van wier graven niets meer bekend is. Bijvoorbeeld: waar ligt het graf van burgemeester J.A. de Vuller, aan wie we het De Vullerfonds hebben te danken? Indertijd is voor de grafsteen van dit graf toestemming verleend het gemeentewapen in de steen te beitelen. Bestaan er nog oude grafrechten, die werden verleend in 1829? Zo zijn er legio vragen die we zonder onderzoek niet kunnen beantwoorden.
Daar er steeds weer andere onderzoeken zijn gestart, hebben we onze belofte niet waar kunnen maken. In overleg met de gemeente willen we proberen een onderzoek te beginnen. Voor de nodige mankracht moeten we wel een beroep doen op onze leden. Het gaat hier om personen die tijd en gelegenheid hebben de helpende hand te bieden bij het verzamelen van de gegevens uit het archief en de vergelijking van deze gegevens met die op de kerkhoven. Van de medewerking van de gemeente zijn we verzekerd en ook de doodgravers zullen ons terzijde staan.
We willen beginnen met de beide gemeentelijke begraafplaatsen Almen en Gorssel, terwijl in een later stadium het kerkhof van Joppe erbij betrokken zou kunnen worden. Dit laatste in overleg met het kerkbestuur van Joppe. We denken aan twee personen per kerkhof. We zijn gaarne bereid nadere inlichtingen hierover te verstrekken en zijn iedere maandag tussen 14.00 en 16.00 uur bereikbaar ten kantore van onze gemeente-archivaris in het gemeentehuis van Gorssel.
Wij verzoeken diegenen onder onze lezers die interesse hebben om behulpzaam te zijn bij dit onderzoek zich aan te melden bij onze secretaris de heer W. van de Kamp, Lochemseweg 38 te Epse (tel. 0575-493037) of bij één van onze andere bestuursleden.

HONDERD JAAR GELEDEN

H.J. Jansen op de Haar

In de raad van de gemeente Gorssel werd op 11 december 1894 een op 20 oktober 1894 ingekomen verzoek behandeld van de heer C.J. van Broersen, directeur van de Zutphensche Telephoon Maatschappij, behelzende de mededeling "dat hem door de regeering de voorloopige vergunning was verleend tot het aanleggen van een telephoongeleiding naar de Stichting Nederlandsch Mettray voor zover het de rijkswegen betrof. Om die geleidingen te kunnen aanleggen was het nodig enige palen te plaatsen langs gemeentewegen, weshalve hij verzocht de vergunning tot het plaatsen dier palen te verlenen."
De raad kwam met algemene stemmen tot het volgende besluit:
"....de verzochte vergunning behoudens de rechten van derden te verleenen onder de volgende voorwaarden:
1. Alle werkzaamheden moeten in overleg met en ten genoege van Burgemeester en Wethouders worden uitgevoerd;
2. Wanneer in het algemeen belang voor gemeentewerken of ook uit andere overwegingen ter beoordeling van Burgemeester en Wethouders wijziging moet gebracht worden in den aanleg, komen de kosten dier veranderingen ten laste der Maatschappij;
3. De Maatschappij is verplicht de werken die haar ingevolge het sub 2 bepaalde worden opgedragen, met bekwamen spoed uit te voeren en tevens om storingen ten spoedigste te herstellen. Bij niet voldoening hieraan hebben Burgemeester en Wethouders de bevoegdheid zonder dat zij de Maatschappij in verzuim behoeven te stellen bedoelde werken of herstellingen voor rekening van de Maatschappij te doen uitvoeren, en zal afschrift dezes aan adressant worden gezonden."
In de vergadering van de raad van 18 juni 1895 werd medegedeeld dat bovengenoemd besluit was goedgekeurd.
Onze lezers zullen zich afvragen hoe het nu verder is gegaan met de aanleg van de telefoon in onze gemeente en wanneer het gemeentehuis, dat toen nog in Eefde stond, werd aangesloten. Het gemeentehuis in Eefde werd na de komst van de gemeentesecretaris J. de Graaf aangesloten, dus na 1905. We komen hierop nog nader terug, omdat dit een grondig onderzoek vraagt en alle gegevens nog niet zijn uitgezocht. We zullen dan tevens de telegraaf erin betrekken, die na 1871 zijn intrede deed via de spoorwegen. Ook het tot stand komen van een telefoonkantoor te Gorssel zal dan worden beschreven.

Wat kunnen we nog meer over 1895 in herinnering brengen? Burgemeester was baron O. van Wassenaer, en de wethouders waren L. Klein Lebbink en M. Klein Nulent. De raadsleden waren: D.J. Tuitert, A. Bessem, G.J. van Beek, G. Valkeman, H.G.J. Völcker van Soelen, E.W. Makkink, H. Ziemelink en L. de Rooy.

Op 5 februari 1895 deelde de directie van de GOSM mede geen medewerking te kunnen verlenen om een zijlijn van de stoomtram vanaf de Drie Kieften via Gorssel te laten lopen. Men was wel bereid tot een gesprek over een aftakking vanaf de Pessink naar Gorssel. De raad gaf het college van Burgemeester en Wethouders toestemming hierover een gesprek te hebben met genoemde directie. (Heeft geen resultaat gehad, want de lijn is er niet gekomen.)

Op 20 april 1895 vonden we de vergunninghouders vermeld die een vergunning hadden krachtens de Drankwet:
1. G. van Beek Wijk G 80 (Houtwal)
2. Marten ten Have G 201 (Drie Kieften)
3. Gerrit M. Wunderink G 430 (Laatste Stuiver)
4. Lieuwe van der Meulen G 189 (De Eikeboom)
5. Willem van der Meij G 16 (De Roskam)
6. Peter H. Berghege G 473 (Rustoord)
7. Petrus Lokman G 288 (De Smid)
8. Lodewijk F. Martinus G 208 (Roode Hert)
9. Gerrit H. Brinkman G 183 (Stationskoffiehuis)
10. Gerrit J.D. Stukkink G 564 (Eerste Stuiver)
11. Willem Dikkers G 8 (De Zwaan of Klein Bentink)
12. Peter C. Ovink A 80 (De Groene Jager)
13. Lambertus Broer ('t Rad van Avontuur)
14. Jan Stormink G 291 (De Pessink)

Op 1 januari 1895 benoemde de raad Jan Meyer te Harfsen als doodgraver te Gorssel in plaats van de overleden J. Meyer.

In 1794/1795 vonden we in het Markenboek van Angeren een aantekening dat het Franse leger in november/december 1794 Eefde binnentrok, maar dat door het hoge water, gepaard gaande met strenge vorst, de weg over de brug van de Eefdese Beek onbegaanbaar was geworden. Het Franse leger trok langs de Boedelhof, achter het Have heen, naar de hoge kant van de weide van het Ensink en ging via het Nuessink richting Gorsselse Heide. Het bestuur van de Marke Angeren plaatste waarschijnlijk daarom een handwijzer bij huize Veelzicht richting Deventer/Bathmen. Maar dit is al weer twee eeuwen terug gebeurd en daar zullen we het maar bij laten.

ARCHEOLOGISCHE VONDSTEN IN DE GEMEENTE GORSSEL

G. van der Klei

In een eerder artikel (1) werd de vondst van een stenen bijl uit Almen gemeld. Met het artikel kwam het verzoek om linnenkasten en schoorsteenmantels eens na te kijken, om te zien of er niet nog meer van dergelijke zaken konden worden gevonden. Gelukkig heeft die oproep nu al succes gehad. Er is weer een stenen bijl uit Almen aangemeld en uit Gorssel komt het bericht van de vondst van een stenen en van een bronzen bijl. Alle drie werden door de vinders welwillend uitgeleend om te worden bestudeerd en geregistreerd, en alle drie zullen ze na afloop daarvan ook weer aan de eigenaars worden teruggegeven.

De tweede Almense bijl
De bijl uit Almen werd het eerst aangemeld, en daarom beginnen we daar ook maar mee.
De bijl werd gevonden in de tuin van een huis in de bebouwde kom van Almen, toen de vindster haar perkje aan het aanharken was. Evenals de vorige keer gaat het ook hier om een bijltje uit de Nieuwe Steentijd (2), van het type Fels-Rechteck B. Dat betekent dat ook dit bijltje van een ander gesteente dan vuursteen is gemaakt ("Fels"), dat de zijkanten duidelijk van de brede kanten gemarkeerd zijn door een rechte hoek ("Rechteck") en dat het bijltje kort is in verhouding tot zijn lengte ("type B"). Wat direct opvalt is het formaat: een lilliput-bijltje (zie afbeelding 1)!

Afmetingen	
lengte	5,3 cm
breedte top	2,25 cm
breedte snede (= grootste breedte)	nu 1,8 cm, was ongeveer 3 cm
dikte top	1 cm
grootste dikte	1,4 cm (op 2,2 cm boven snede)

Ook bijzonder is het gesteente waarvan het bijltje is gemaakt. Een expert op dat gebied, de heer H. Kars van het ROB (3), aan wie het bijltje werd getoond, concludeerde dat het van een serpentijn- of jadeït-achtig gesteente is gemaakt dat niet van nature in deze streken voorkomt, maar is geïmporteerd. Dan moeten we denken aan een herkomst die enige honderden kilometers weg ligt, een

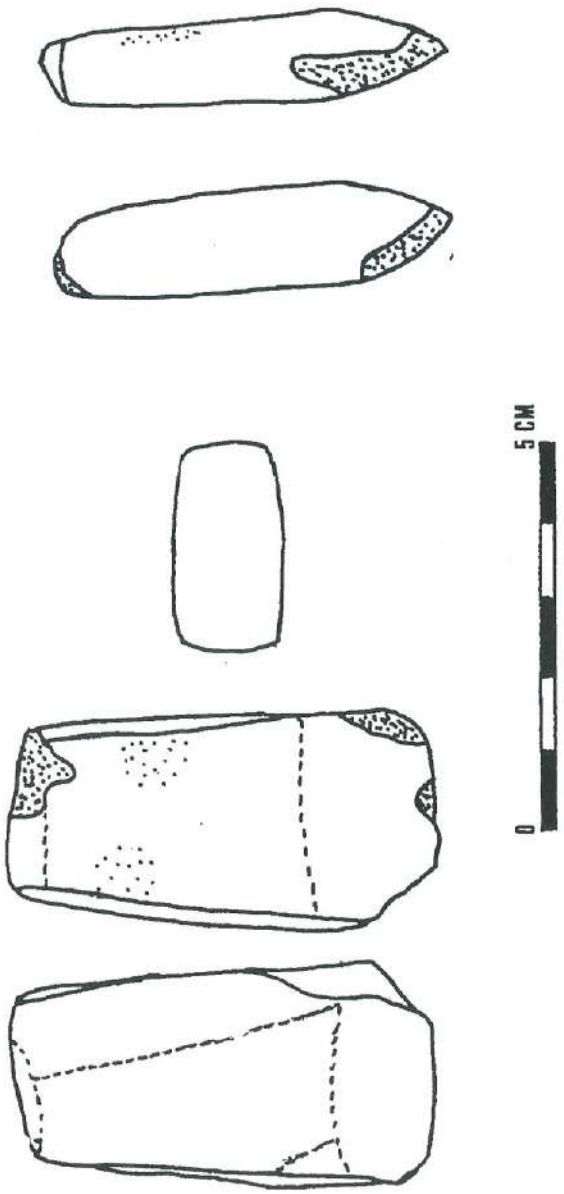

Afbeelding 1

enorme afstand in een tijd toen een kano of een ossewagen de snelste vervoermiddelen waren. Voor een exacte bepaling van het gesteente zijn nadere technische proeven nodig en daar wordt op dit moment bij het ROB aan gewerkt.
Op het bijltje is een aantal breukvlakken te zien, vooral op de top en aangrenzend aan de snede. De mate waarin deze breukvlakken zijn afgerond suggereert dat het bijltje ooit door stromend water is vervoerd. Het werd echter op de hoge zandrug, waarop het dorp Almen ligt, gevonden, en niet in of bij een waterloop. Dat betekent dat de huidige vindplaats mogelijk niet de oorspronkelijke plaats is waar het bijltje is verloren of neergelegd.
Zowel op de voor- als op de achterkant van het bijltje maakt het vlak een tamelijk scherpe knik op een paar centimeter boven de snede. Dit is ongewoon, en wijst er mogelijk op dat het bijltje in het verleden langer is geweest, en op een gegeven moment is bijgeslepen.
Op de snede, aan één kant, is een lichte hoogglans te zien. Dit wijst erop, dat het bijltje gebruikt is geweest. Een dergelijke glans komt bijvoorbeeld ook voor op vuurstenen messen waar plantaardig materiaal mee is gesneden. Het bijltje is dan ook geschacht geweest. In Zwitserse musea komen bijlen voor waar de schacht nog aan zat; deze schacht was in verhouding tot de grootte van het bijltje bijzonder dik en kort. Op die manier konden deze kleine bijltjes worden gebruikt voor fijnere houtbewerking, terwijl de grote en grove bijlen beter geschikt waren voor houtkap.
Het bijltje is geheel geslepen, zowel aan de voor- en zijkanten als op de top, hoewel dit aan de bovenkant en top minder grondig is gebeurd dan op de rest van het bijllichaam. De snede is deels beschadigd; beide hoeken zijn afgebroken. Het nog resterende middendeel is afgestompt.
Op de top ontbreekt een stuk steen op de hoek met één van de zijribben. Gezien de aard van de breuk is het zeer de vraag of dit wel een beschadiging is. Eerder lijkt het erop, alsof dit een fout was in de oorspronkelijke ruwe steen.
De dikte van het bijltje is ongelijk. De ene helft (links op de tekening) is 3 mm dikker dan de rechterhelft, wat bij zo'n klein bijltje veel is.
Zoals in het artikel over de eerste Almense bijl al is gezegd werden Fels-Rechteck bijlen gedurende een lange periode gemaakt, waardoor ze niet erg nauwkeurig kunnen worden gedateerd. Beter dan "in de Nieuwe Steentijd, ergens tussen 5700 en 3900 jaar geleden" kunnen we het niet krijgen.

De Gorsselse bijlen
De beide Gorsselse bijlen komen uit de rivier de IJssel bij het dorp Gorssel. Ze werden enige jaren geleden gevonden in het gruis en zand dat door een grindzuiger uit het water werd opgehaald.
De stenen bijl werd gevonden in de bocht van de IJssel waar deze rakelings langs het dorp Gorssel stroomt. Juist op deze plek scheert de IJssel vlak langs, of door, de westrand van een reliëfrijke dekzandrug, die in de loop der eeuwen steeds verder is weggeschuurd door het water. De oorspronkelijke lokatie van de bijl lag waarschijnlijk op deze zandrug, die in de ogen van de Steentijdboeren aantrekkelijk moet zijn geweest als woonplaats. Toen deze plek in de golven verdween, ging de bijl mee.
In vergelijking met het Almense lilliput-bijltje is de Gorssels bijl een ware Goliath (zie afbeelding 2).

Afmetingen

lengte	18,5 cm
breedte top	ongeveer 2,9 cm, maar aangezien de top min of meer rond loopt, is dit moeilijk te bepalen
breedte snede	5,3 cm
grootste breedte	7,5 cm (op ongeveer 6 cm vanaf de snede)
dikte top	2,9 cm
grootste dikte	4,8 cm (in het midden)

De bijl is gemaakt van een groenig, donker-grijs fijnkorrelig gesteente met lichte vlekjes en aders. Waarschijnlijk is het een zogenaamde diabaas, een steensoort waar veel bijlen van gemaakt zijn. Maar ook hier moet een export nog het eindoordeel vellen.
Aan de beide zijkanten van de bijl, vanaf de top tot ongeveer 7 cm boven de snede, zijn duidelijke en talrijke klopsporen te zien, die door oppervlakkig polijsten enigszins zijn afgesleten. Deze klopsporen lopen door op de top zelf, maar zijn daar in veel sterkere mate gepolijst. Bijlen van dit soort gesteente werden gemaakt door de ruwe vorm als het ware uit te kloppen, en vervolgens geheel of gedeeltelijk te polijsten.
Pal op de top van de bijl is een kleine (oude) beschadiging te zien, die het gevolg lijkt van het gebruik van de bijltop als hamer. Verder zijn de snede en de ribben enigszins afgerond, wat waarschijnlijk een gevolg is van het langdurige verblijf van de bijl in het stromende water van de IJssel.
Ook deze bijl is weer een Fels-Rechteck, maar nu van het type A1. Dat betekent, dat de bijl erg lang en dik is in verhouding tot zijn

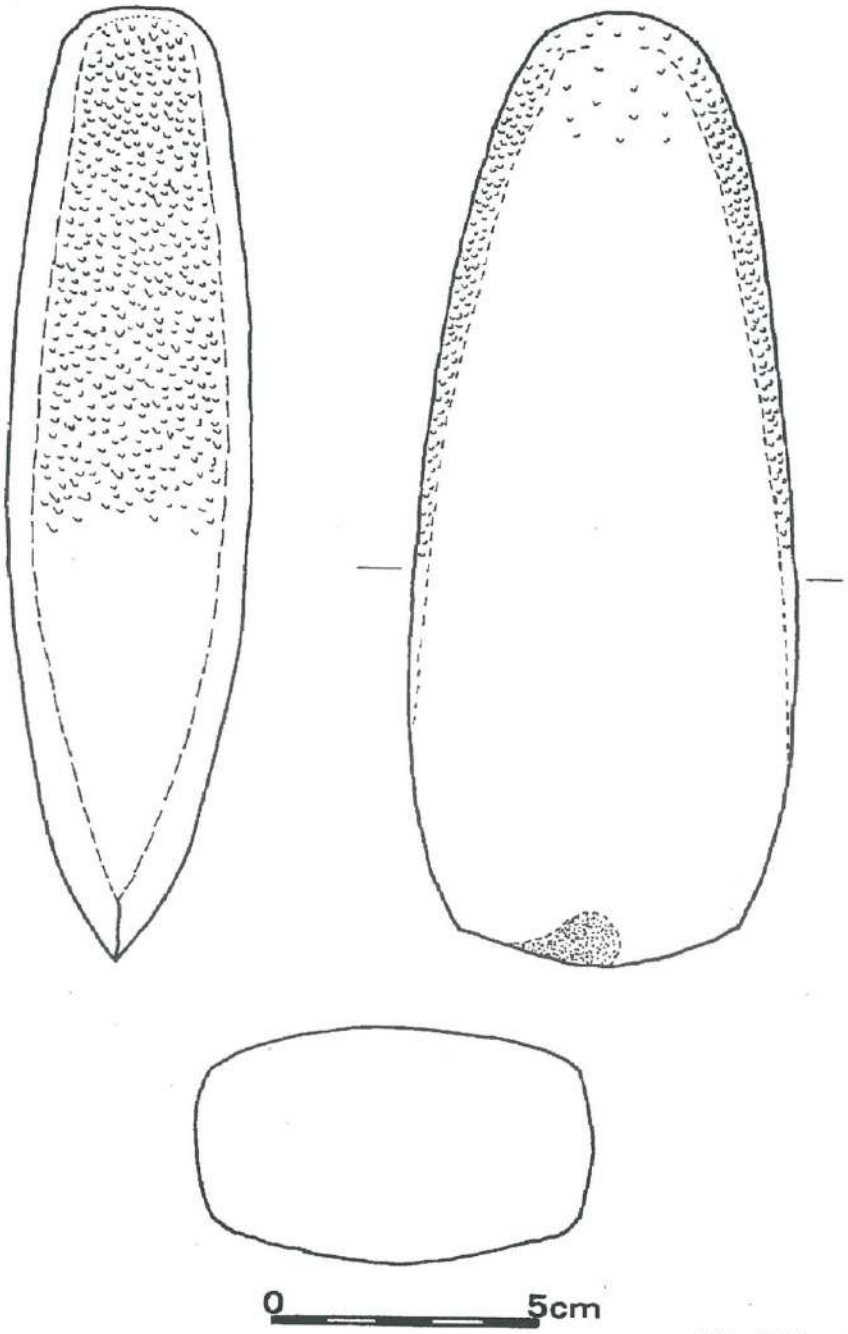

Afbeelding 2

breedte (A), en dat hij min of meer klokvormig is (1). Bijlen van het type A komen minder vaak voor dan B-bijlen, maar toch zijn er nog zo'n 23 in Gelderland geregistreerd. Ook de Fels-Rechteck-A bijlen waren vroeger voorzien van een schacht. Ze dateren uit dezelfde periode als de B-bijlen, dat wil zeggen de Nieuwe Steentijd, ergens tussen 5700 en 3900 jaar geleden.

De bronzen bijl (afbeelding 3) is ook met de grindzuiger uit de IJssel opgehaald, even ten zuiden van Gorssel. De bijl is volledig en opmerkelijk gaaf, zó gaaf, dat hij direct na de ontdekking aan boord van het schip nog als werktuig kon worden gebruikt. Dit is te zien, en het was natuurlijk beter geweest als dit niet was gebeurd, maar veel schade heeft hij er niet aan overgehouden. Ouderwets degelijke kwaliteit!
De bijl is langwerpig, met een uitwaaierende snede, en aan weerszijden lage opstaande randen. Hij is, zoals veel bronzen bijlen, in een vorm gegoten, waarna de snede werd uitgehamerd.

Afmetingen

lengte	15,9 cm
breedte snede	5,2 cm
breedte schacht (midden)	2 cm
dikte schacht (zonder rand)	0,6 cm
dikte schacht (incl. rand)	1,2 cm
hoogte rand	0,3 cm
dikte snede (nu)	0,2 cm

De bijl is geheel ongedecoreerd, maar zijn fraaie vorm is op zichzelf al het aankijken waard. Deze vorm maakt het trouwens vrij eenvoudig de bijl te dateren. Hij dateert uit het begin van de zogenaamde Midden Bronstijd, dat wil zeggen ergens vlak na 1800 voor Christus. Het is een zogenaamde randbijl, van een type waar zowel in Nederland als in Westfalen exemplaren van voorkomen, hoewel een exacte parallel, vooral in de verhouding lengte-breedte, niet bekend is. Een iets later type randbijl met een dwarsrichel ongeveer halverwege de steel, komt veel voor in de IJsselstreek.
Al eerder, vanaf ongeveer 2100 voor Christus, werden bronzen voorwerpen regelmatig in ons land geïmporteerd. We stellen dan ook dat vanaf dat tijdstip de Bronstijd hier begint.
Brons is, zoals bekend, een legering van koper en tin. Geen van beide materialen komt van nature in Nederland voor. Alle brons moest dus over lange afstanden worden geïmporteerd, vaak uit Midden-Europa, en dat maakte het kostbaar. Om het te krijgen moest men beschikken over goede "zakenrelaties", om het zo maar

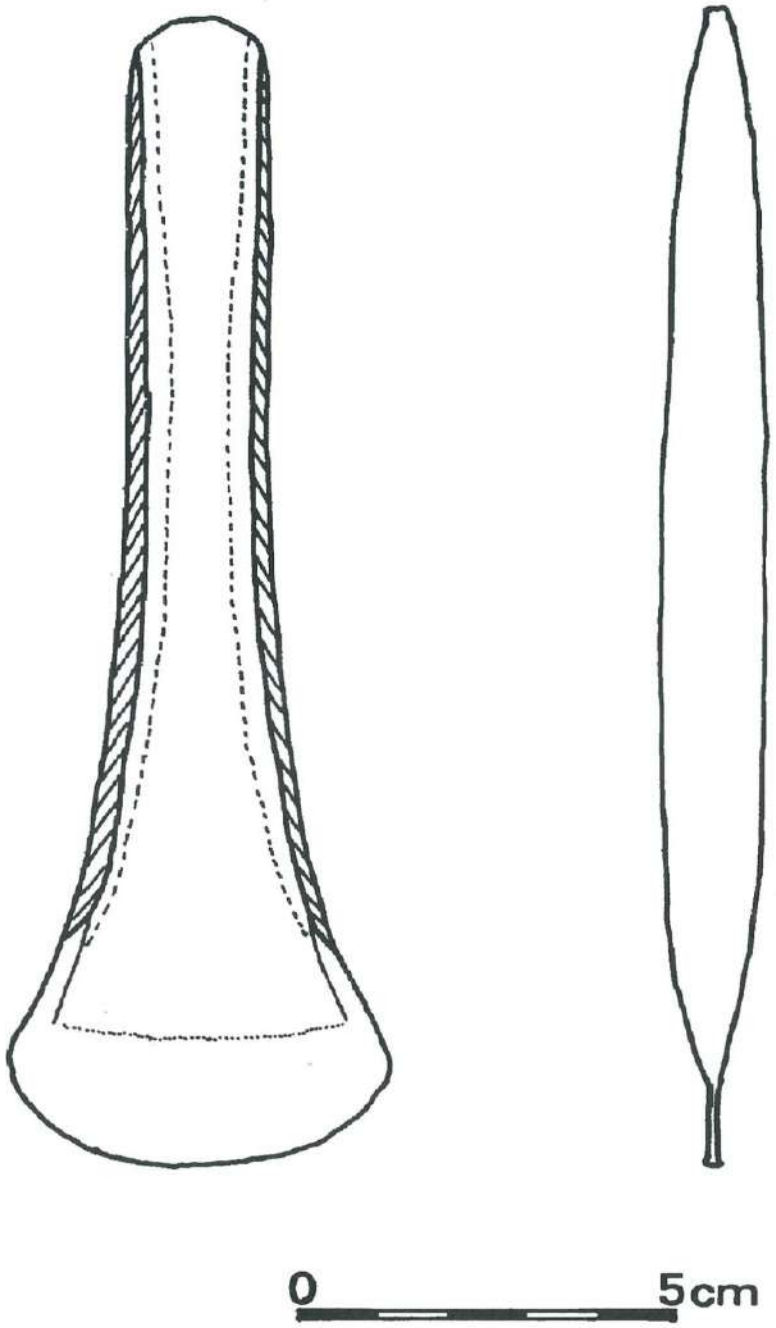

Afbeelding 3

eens te zeggen, en ook in staat zijn die te onderhouden. Maar wie dat kon, en dus toegang had tot de bronshandel, kon zich daarmee aanzien en invloed verwerven. We zien ook dat de eerste bronsprodukten die ons land binnenkomen luxe-artikelen zijn: sieraden, pronkwapens en dergelijke. Gewone gebruiksvoorwerpen van brons worden pas later algemeen. De Gorsselse bijl dateert net uit die overgang. Vanaf die tijd werd brons algemener.
In hoeverre randbijlen, zoals de Gorsselse, inheems zijn geproduceerd of van elders zijn aangevoerd, is nog niet duidelijk. Tot nu toe zijn slechts enkele fragmenten van gietvormen in Nederland gevonden. Het metaal voor de bijlen en andere voorwerpen moest in elk geval worden geïmporteerd.
Overigens blijven stenen werktuigen al die tijd een zeer belangrijke plaats innemen. Voor een heleboel taken is (vuur)steen minstens zo geschikt, zoniet geschikter, dan brons en de bewerking ervan vereist lang niet zulke gespecialiseerde kennis als bronsverwerking wel doet.
We weten helaas helemaal niets over de omstandigheden waaronder de bronzen bijl in de IJssel terecht kwam. Lag hij in een graf? Is hij door de eigenaar verloren? Of lag er ergens bij Gorssel ooit een nederzetting uit die tijd? Bronzen bijlen in het algemeen worden in Nederland zelden in graven aangetroffen, maar wel werden ze vaak met opzet neergelegd in een natte omgeving zoals een veentje of vennetje. Wat bij Gorssel het geval was valt niet meer na te gaan.
Het zou mooi zijn als we meer aanwijzingen konden vinden voor bewoning van Gorssel in de Midden Bronstijd. In Zutphen, wat tenslotte niet ver weg is, zijn de afgelopen twee jaar sporen gevonden van nederzettingen. Daar waren ook de resten bij van een boerderij uit de Midden Bronstijd. Misschien woonde daar wel familie van de eigenaar van de bijl... Er is een goede kans dat de "Gorsselnaren" en de "Zutphenaren" hebben geweten van elkaars bestaan, want deze streek was toen nog erg dun bevolkt. Je kon nog bijhouden wie waar woonde. Een fascinerende gedachte!

Noten:
1. Ons Markenboek, 13e jaargang, nr. 2 (april 1995).
2. Tussen 5700 en 3900 jaar geleden.
3. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort.

GROOT HAVE BIJ ALMEN

J. Harenberg

Ten oosten van Almen, bijzonder fraai aan de oever van de Berkel gelegen, vinden we Groot Have. Vooral vanaf de dichtbijgelegen Spitholterbrug heeft men er een mooi gezicht op.
Bij dit huis moeten we de oorsprong zoeken in een boerderij. Hoogstwaarschijnlijk kunnen we in Het Have de opvolger zien van de Hof te Almen, waarvan al in 1188 sprake is in de goederenlijst van de graaf van Dale. De beschikbare gegevens over deze hof zijn helaas uitermate schaars.
Hendrik, graaf van Dale(n), was in 1180 heer van Diepenheim geworden en wel door huwelijk met Regenwice, erfdochter van Diepenheim, en de Hof te Almen werd bij dat bezit gevoegd. Hoe de graven van Dale aan de Hof gekomen zijn, is niet overgeleverd.
Otto van Dale, Hendriks zoon, sneuvelde in 1232 aan de zijde van de Utrechtse bisschop in de slag bij Coevorden. Twee van zijn zoons overleefden hem: Evert, kanunnik te Deventer, en Hendrik, die in het huwelijk trad met Bertha, dochter van graaf Baldewijn van Bentheim. Na haar overlijden hertrouwde hij met Aleida van Boecstelle, maar hij heeft vermoedelijk alleen uit zijn eerste huwelijk kinderen gehad, waarvan zijn zoon Otto met Cunne of Cunegonda van Bronckhorst trouwde. Hun zoons Willem, gehuwd met Richarda gravin van Arensberg, en Hendrik erfden samen Diepenheim. Willem overleed in 1306; zijn broer Hendrik in 1316. Erfgename van hun bezittingen werd Willems dochter Cunegunde. Deze trad in het huwelijk met Otto graaf van Tecklenburg en na diens overlijden hertrouwde zij met Willem van Boecstelle.
Om onbekende reden verkocht het echtpaar Van Boecstelle-van Dale Diepenheim cum annexis, waaronder ook de Hof te Almen, in 1330 aan Willems oom Jan van Diest, bisschop van Utrecht, die deze aankoop gedaan zal hebben om het Oversticht een betere bescherming te geven tegen de invallen van de Geldersen. Bij die verkoop wordt de Hof te Almen met de molen en de erven nadrukkelijk vermeld. Op zeker moment heeft er met betrekking tot de Hof te Almen een splitsing plaatsgehad, want dan worden de goederen Ten Have en Ter Mol(l)en afzonderlijk vermeld en ook moet er een eigendomsoverdracht geweest zijn, want dan gaan beide goederen behoren tot de bezittingen van het Huis Keppel te Laag-Keppel. Wanneer dat is gebeurd is onbekend.
Sweder van Heeckeren, genaamd van Rechteren, heer van Voorst en Keppel, en diens echtgenote Elisabeth van Homoet worden in een akte van 1455 genoemd als bezitters van "de hoeve Ter Mollen,

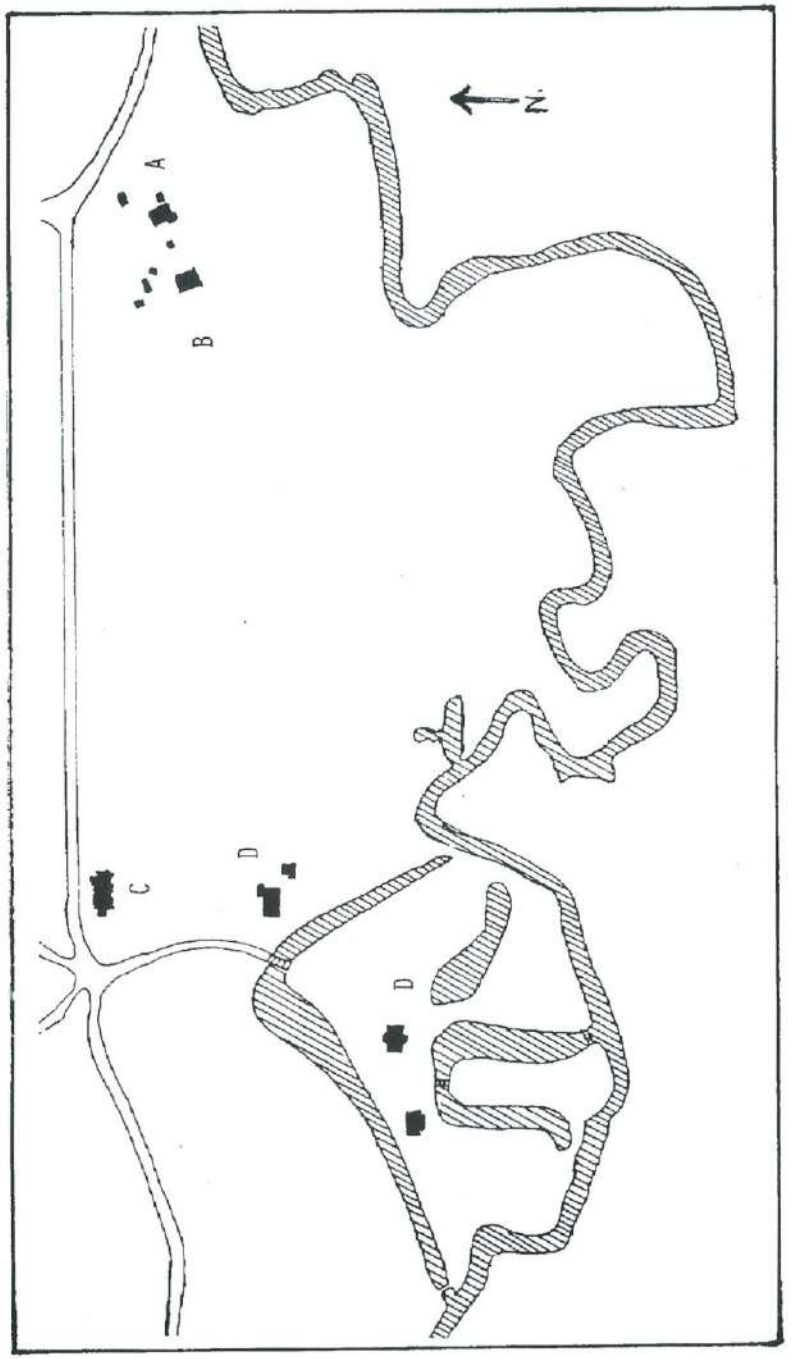

Almen naar de kadasterkaart van 1832.
A = Groot Have B = Klein Have C= De Kerk D = Ter Meulen met bijgebouwen

de hoeve te Almen" en vier jaar later, in 1459, komt de Hof te Almen weer voor in een akte. Beide akten hebben betrekking op het recht van inlossing van een rente uit die goederen.
De eigenaren van Keppel moeten nogal eens krap bij kas zijn geweest, want herhaaldelijk wordt beslag gelegd op de goederen te Almen, zo in 1486 door Johan Boynck op "jonker Johan van Voorst en jonfer Katryne van Voorst haer guet geheiten den Hoff tot Almen". Genoemde Johan, zoon van Sweder, wordt in 1497 genoemd als bezitter van onder meer "zijn goet Ten Haeve". De benamingen Hof en Have worden afwisselend gebruikt; kunnen we hieruit opmaken dat we te maken hebben met de oude Hof te Almen? Waarschijnlijk wel.
Johan was de echtgenoot van Agnes van Broeckhuysen, maar doordat dit huwelijk niet gezegend werd met nakomelingschap, vererfden na zijn dood zijn bezittingen in 1500 op zijn broer Frederik, die in 1513 Jutte van Aeswyn zou huwen. De juiste sterfdatum van Frederik van Rechteren is niet bekend; in 1521 bezwaarde hij Keppel met een bedrag van 1000 Filipsgulden, maar in 1527 laat Styne Bushaves beslag leggen op de "guederen den Hof ter Mollen, ten Have end Wunderinch gelege in 't kerspel van Almen" van zaliger jonker Frederik, zodat hij in dat jaar al niet meer in het land der levenden verkeerde.
Keppel en onderhorigheden kwamen aan zijn dochter Elisabeth, die in 1530 door hertog Karel van Gelre werd uitgehuwelijkt aan diens gunsteling Johan van Pallandt.
Wanneer in 1560 weer eens beslaglegging op de Almense goederen dreigt, heeft dat alleen betrekking op "Johan van Palant heer tot Voerst en Keppel sijn guederen als den Hof ter Mollen en Wunderinck" zodat men mag veronderstellen dat Het Have inmiddels is vervreemd. Hoe en wanneer is onbekend.
Wanneer er in 1613 problemen rond de Spitholterbrug zijn gerezen, is die brug eigendom van Nicolaes van Boetbergen, die er ook tol hief. Hij is dan eveneens eigenaar van Het Have, maar niet bekend is hoe dat goed in zijn bezit gekomen is, en evenmin weten we hoe en wanneer hij zich ervan ontdaan heeft.
In 1636 blijken Groot en Klein Have - er heeft dus weer een splitsing plaats gehad - en de Almense molen eigendom te zijn van Willem van Lintelo, heer van de naburige Ehze. Hij was gehuwd met Johanna van Dorth en overleed op oudejaarsdag 1658. Aangezien zijn oudste zoon Derk vrijwel gelijktijdig moet zijn gestorven, erfde zijn zoon Willem alles. Willem trad in 1660 in het huwelijk met Anna Ripperda, die echter al in 1663 overleed, waarna hij in 1668 hertrouwde met Anna Josina Mulert. Kennelijk is hij geen goed financier geweest, want er rustten zoveel schulden

op de Ehze, dat er gesproken kan worden van een failliete boedel. Zijn broer Timan Johan van Lintelo nam in 1679 alle schuldbekentenissen van de schuldeisers over en werd eigenaar van het bezit. Tien jaar daarvoor was Timan Johan getrouwd met Anna Maria van der Borch en na haar overlijden hertrouwde hij met Maria Elisabeth van Inn- und Kniphausen. Als hij in 1685 de ogen voor eeuwig sluit, blijkt dat ook hij geen kans gezien heeft om de financiële zorgen te komen, want zijn weduwe laat in 1688 in de "Opregte Haarlemsche Courant" een aankondiging plaatsen van de voorgenomen verkoop van de Ehze.
Die veiling heeft nooit plaatsgevonden, maar wel werden in 1691 de Havesgoederen verkocht aan mr. Gijsbert Op ten Noort, die al vóór 1684 de hypotheekrechten van Ter Meulen verworven had van Adriaan Valck en in 1692 als eigenaar van Ter Meulen genoemd wordt.
Zo was Gijsbert Op ten Noort eigenaar geworden van het gehele grondbezit van de oude Hof te Almen, dat hij liet vererven op zijn zoon mr. Johan, die in 1696 gehuwd was met Nalida Verstegen, weduwe van zijn neef Joost Op ten Noort. Johan kocht in 1712 de naburige Velhorst uit de failliete boedel van Allard Schimmelpenninck en Geertruid Becker, zodat hij een behoorlijk grondbezit bijeengegaard had. Hij overleed in 1725, en de Haves en Ter Meulen vererfden op zijn dochter Johanna Reiniera, die in 1727 zou trouwen met dr. Barthold van Diemen Opgelder.
Het huwelijk bleef kinderloos en toen Barthold in 1755 overleed - zijn echtgenote was hem al vijfentwintig jaar eerder voorgegaan - werd de nalatenschap verdeeld onder de kinderen van zijn broer dr. Gerhard Johan Opgelder. De beide Havesgoederen en Ter Meulen kwamen aan diens zoon Engelbert Opgelder. Die overleed ongehuwd in 1824 en liet dit grondbezit na aan Johan Lubbert Umbgrove, opperkoopman der VOC te Cheribon en lager resident aldaar. De nieuwe eigenaar was gehuwd met Constantia Cornelia Alting, de dochter van zijn hoogste baas, de gouverneur-generaal van Nederlands Oost-Indië. Waarom hij erfde van Engelbert Opgelder? Wel, ze waren familie van elkaar; ze hadden een gemeenschappelijke grootmoeder en wel Bartha Ten Nuyl. Bartha was tweemaal gehuwd geweest; eerst met Hendrik Nilant, van wie de Opgelders via de Op ten Noort afstamden, en daarna met Willem Muis, van wie de Umbgroves via de familie Snabelius afstamden.
De nieuwe eigenaar overleed al in 1826 en heeft dus niet echt kunnen genieten van zijn nieuwe bezit. Ter Meulen ging naar zijn zoon Johan Lubbert jr. en de Havesgoederen werden door de erfgenamen in 1826 verkocht aan de Almense molenaar Abraham Jan Markvoort.

Geleidelijk aan hebben de Markvoorts hun grondbezit in Almen uitgebreid en bij de inwerkingtreding van het kadaster in 1832 bezitten zij een oppervlakte van 102.45.09 hectare.
Abraham Jan Markvoort was gehuwd met Elske Breukink en zal het huidige huis op de plaats van de boerderij Groot Have hebben laten bouwen. Gedeelten van die boerderij zitten vermoedelijk nog in de villa. In welk jaar deze nieuwbouw heeft plaatsgevonden is helaas niet bekend, maar het huis vertoont alle kenmerken van villabouw uit het midden van de vorige eeuw.
Groot Have, alsmede Klein Have, dat later uitsluitend Het Have genoemd zal worden, gaan naar zijn zoon Gerhardus Theodorus Markvoort, gehuwd met Christina Everdina Kloosterboer. Gerhardus Theodorus koopt in 1869 bij de veiling van het landgoed Ter Meulen ter uitbreiding van zijn grondbezit het wandelbos Het Elger, ter grootte van 19.34.00 hectare en vier jaar later, bij de volgende veiling van dat landgoed, verwierf hij de tuinmanswoning met een oppervlakte van 4.44.30 hectare. Op 18 september 1885 laat hij aanbesteden "het bouwen van een paardenstal op Het Have en eene schuur bij de nieuwe villa", waarmee de door hem in 1885 gebouwde villa Het Elger bedoeld zal zijn.
Gerhardus Theodorus Markvoort overleed in 1908 en pas in 1916 wordt zijn nalatenschap tussen zijn twee zoons verdeeld. Evert Hendrik krijgt Het Elger met de nieuwe villa, die hij in 1958 verkoopt aan de schilderes Jeanne Bieruma Oosting (overleden in 1994). Gerhardus Bertus ontvangt onder meer de Havesgoederen. Het Groot Have verkoopt hij in 1926 aan Françoise Wilhelmina Marie barones van der Borch van Verwolde en het terrein is dan circa een halve hectare groot.
De nieuwe eigenaresse liet in 1931 het huis ingrijpend verbouwen naar plannen van de Deventer architect Knuttel, waarbij het huis onder meer een hoger dak met dakkapellen ontving. Vermoedelijk heeft zij het huis zelf willen gaan bewonen, maar door haar huwelijk in 1934 met Andries Bonger zal dit niet zijn doorgegaan en werd het huis verhuurd. Eerst na de Tweede Wereldoorlog, toen het zwaar gehavende huis hersteld was, waarbij ook de jaloezieluiken op de verdieping werden aangebracht, betrok de eigenares - sinds 1936 weduwe - zelf het huis. De tuin werd geheel nieuw aangelegd door Mien Ruys uit Dedemsvaart. In 1958 werd 3/4 hectare ten oosten van het huis aangekocht van Jeanne Bieruma Oosting.
Mevrouw Bonger overleed in 1975 en liet het huis na aan haar neef mr. Samuel Crommelin, gehuwd met jkvr. May Mathilde Huyssen van Kattendijke, en zoon van haar zuster Jacoba Francina barones van der Borch van Verwolde.

Samuel Crommelin verkocht het Groot Have in 1980 aan de huidige eigenaren, drs. Allard Edo Jaarsma, gehuwd met Wilhelmina Petronella Ubbink. Het huis onderging geen verandering meer, slechts de Franse tuin is wat vereenvoudigd vanwege de sterk gestegen onderhoudskosten.

Groot Have, de tegenwoordige toestand

EEN TEKENING VAN " 't DORP GORSEL IN GELDERLAND"

H.J. Jansen op de Haar

In de herfst van vorig jaar werd ons bestuur benaderd met een vraag van burgemeester en wethouders van Gorssel over een pen- en penseeltekening van Nicolaas Wicart uit de late achttiende eeuw of begin van de negentiende eeuw. Deze tekening had als onderschrift " 't dorp Gorsel in Gelderland" en was groot 206 x 279 mm. Deze tekening of prent zou worden geveild bij het veilinghuis Christie's te Amsterdam, samen met een tekening van een andere gemeente. De geschatte prijs werd gesteld op f 1.400,- à f 1.600,-. De tekeningen waren afkomstig van een collectie uit België. De vraag van het college was of dit een bijzondere aanbieding was en of de afbeelding bij ons bestuur bekend was.

Inderdaad was de afbeelding bij ons bekend. In 1987 was ons bestuur samen met de streekarchivaris J. Eefting op zoek naar oude afbeeldingen uit onze gemeente voor een samen te stellen boekje ter gelegenheid van de opening van het nieuwe gemeentehuis in 1988. Bij een bezoek aan het Prentenkabinet in Den Haag ontdekten we toen deze afbeelding van het dorp Gorssel. Na een vluchtig onderzoek kwamen we echter tot de conclusie dat deze afbeelding niet van Gorssel kon zijn.

Nu werden we weer geconfronteerd met dezelfde afbeelding en ook nu kwamen we tot de conclusie dat men over heel veel fantasie moet beschikken om hierin een afbeelding te kunnen zien van ons dorp. Op grond hiervan viel het advies aan de gemeente negatief uit en men besloot niets op de gedane aanbieding uit te doen.
Toch was de kous voor ons bestuur nog niet af, want na de veiling op 14 november 1994 werden we benaderd door de koper van genoemde prent, met het verzoek hem te willen meedelen of het inderdaad een afbeelding uit de achttiende eeuw van het dorp Gorssel betrof. Hij verzamelde namelijk prenten en tekeningen van Nicolaas Wicart en had deze prenten gekocht voor zijn collectie. Als leuke bijkomstigheid vermeldde hij dat zijn vrouw geboren was in onze gemeente en hij was nieuwsgierig geworden naar de juistheid van de afbeelding.
In onze brief van 28 december 1994 hebben we hem onze conclusie meegedeeld en ook de argumenten aangegeven waarop onze conclusie was gebaseerd. We vonden het onderwerp echter voldoende interessant om het in Ons Markenboek te publiceren en we willen onze lezers onze argumenten niet onthouden. Mochten er lezers zijn die het niet eens zijn met onze zienswijze, dan zullen we dat gaarne vernemen en eventueel in een volgend Markenboek publiceren.
We kwamen tot de volgende conclusies.

1. De kerk met toren: bouwdatum onzeker, veertiende of vijftiende eeuw; oudste klok dateert uit 1498. Toren oorspronkelijk twee geledingen, doch in het begin van de zeventiende eeuw met één geleding verhoogd.
   Vergeleken met tekeningen uit 1727 en 1787: in die tijd had de toren dus drie geledingen en aan drie kanten een wijzerplaat. Aan de bovenste geleding is geen trans aangebracht, dat wil zeggen de spits, met leien gedekt, was op de muren aangebracht zonder rand of goot. Op de tekening van Wicart zijn geen wijzerplaten te ontdekken. Deze werden aangebracht tussen 1663 en 1670. Bovendien ontbreekt het luik dat was aangebracht in de spits aan de kant van het schip van de kerk (oostkant).
2. De kerk was indertijd (tot 1926) oost-west gericht, dat wil zeggen de toren was aan de westkant van het schip. Dit is met de meeste oude kerken het geval. De tekening moet in verband met de lange schaduwen in de avond gemaakt zijn, daar de lichtval uit het noordwesten komt. De tekenaar moet ter hoogte van de Joppelaan/Hoofdstraat gestaan hebben om dit beeld van de kerk te tekenen. In dit geval kloppen de getekende wegen niet, want onze Hoofdstraat heeft altijd ten westen van

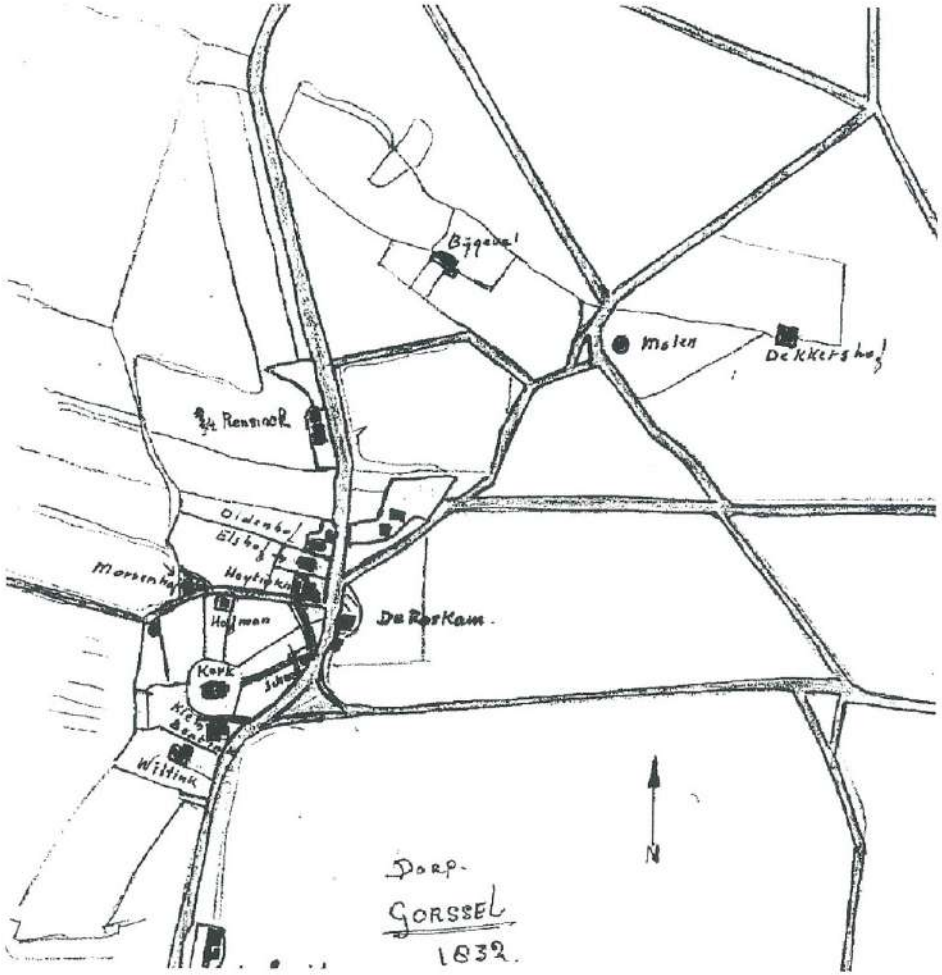

de Roskam gelopen en was ongeveer zuid-noord gericht. De boerderij, rechts in beeld gebracht, lag in werkelijkheid aan de Hoofdstraat en zou dan Rensink kunnen zijn of Den Oldenhof. We weten echter dat de boerderijen De Morrenhof, Haytinkhof, Elshof, Olthof en Rensink bij elkaar lagen en dan toch op de tekening moesten worden vermeld. Daar vinden we niets van terug.

3. Bij het bestuderen van de drie huizen op de voorgrond zou dit de Roskam kunnen zijn, als de wegen anders zouden zijn getekend. Op de tekening loopt de weg rechts uit wat nu de Hoofdstraat zou moeten zijn, terwijl links de weg omhoog loopt achter de Roskam heen. Van een "verhoging" midden in het dorp is thans geen sprake meer, maar zou twee eeuwen terug best mogelijk geweest kunnen zijn. De heide liep namelijk vanuit het oosten tot aan het dorp Gorssel. Oude kaarten geven dit ook aan.
4. Het water, links op de voorgrond, zou een kolk kunnen zijn en zo te zien een flinke! Ook aan de rechterkant is iets van water te ontdekken. Nu staat de kerk ongeveer op het hoogste punt in het dorp. We hebben nimmer iets kunnen ontdekken dat zou wijzen op een kolk of ander water in de buurt van het dorp. De grondhoogte nabij de kerk is 8,5 m tot 9,0 m boven N.A.P. en vanaf de kerk westwaarts gaande, richting IJssel, blijft deze hoogte gehandhaafd tot aan de IJsselduintjes (10-11 m boven N.A.P.). Verder westwaarts volgen de uiterwaarden en dan de IJssel. Een dijkdoorbraak nabij de kerk moet uitgesloten worden geacht. De dijk vanaf de Ravensweerd in zuidoostelijke richting naar 't Roeterdink en vandaar naar de Molenweg is in de achttiende eeuw meermalen doorgebroken en de kolken, daaruit ontstaan, liggen ten noorden van de Ravensweerdsweg en aan de Esdoornlaan/Lindelaan/Molenweg. De kolk aan de Molenweg is gedempt en is thans de heemtuin. De kolk aan de zuidkant van de heemtuin is nog steeds aanwezig. Dichter bij de kerk heeft geen dijk gelegen en we hebben nooit iets gevonden van overstromingen nabij de kerk of de Roskam. Ook hebben we nimmer kaarten gezien waarop water is getekend nabij de kerk of de Roskam.
Al met al lijkt het ons dus niet een afbeelding van het dorp Gorssel. De toren zou in de verte iets kunnen lijken op de toren van Lochem. Alleen het onderschrift duidt op de kerk van Gorssel.

GESTRAFTE BOEREN IN HET JAAR 1787

H.J. Jansen op de Haar

In "Uit Gorssel's Verleden" van J. de Graaf heeft deze een hoofdstuk gewijd aan "Drostediensten en Hand- en Spandiensten" (hoofdstuk 9, bladzijde 351 e.v.).
Hierin lezen we hoe Joan Derk van der Capellen tot den Poll in het laatste kwart van de achttiende eeuw veel deed tot afschaffing van de zogenaamde "Droste- of Heerendiensten". Daar genoemde heer lid was van de Ridderschap van Overijssel, wist hij de Staten van Overijssel zover te krijgen dat deze diensten in 1783 werden afgeschaft in Overijssel. Behalve in het artikel van de heer J. de Graaf vonden we in een artikel van de heer M.P.G. Aalders in "Het einde van de horigheid in Twente en Oost-Gelderland 1705 - 1850" nog het volgende:
"Nadat Joan Derk van der Capellen in 1783 de afschaffing van de Drostediensten in Overijssel had bewerkstelligd, begon zijn neef Robert Jan van der Capellen van de Marsch te zinnen op middelen om ook in Gelderland een einde te maken aan dit gebruik. Van der Capellen, die politieke munt uit deze situatie wilde slaan, stelde met behulp van enkele Zutphense patriotten een request op, waarop de boeren handtekeningen moesten verzamelen. Op de landdag van 1783 kwamen de requesten binnen met meer dan 450 handtekeningen. Toen de Gelderse Staten dit request afwezen, raadde Van der Capellen de boeren aan de diensten toch maar te verrichten, maar de betaling van de afkoopsom, waar het eigenlijk om begonnen was, te weigeren. Enkele boeren bleven weigeren en werden door het schoutengericht veroordeeld. Ook daarna bleven zij weigerachtig, waarna tot gerechtelijke verkoop werd overgegaan."
We werden aan het vorenstaande herinnerd toen we bezig waren met het boek over Harfsen "Twee marken gemerkt". We kregen namelijk van mevrouw Warnaar uit Utrecht fotokopieën van de betaalstaten van deze drostediensten toegezonden over het jaar 1743. Een gedeelte van zo'n betaalstaat is bij dit artikel afgedrukt. Bovendien zond mevrouw Warnaar ons afschriften van het zogenaamde Breukenboek d.d. 9 mei 1787 nr. 0216-21 (R.A. Arnhem), die we hieronder laten volgen:
"Aangetogen sententie, informatiën van 's Heeren wegen genomen over Gerrit Coeleman, 37 jr, geboren van 't Haest- of Lemmersbroeck onder Almen - Jan Lebbink, 17 à 18 jr, Almen - Jan Hulshof of Jan Besselink, 48 à 49 jaar in Almen geboren en aldaar woonachtig.

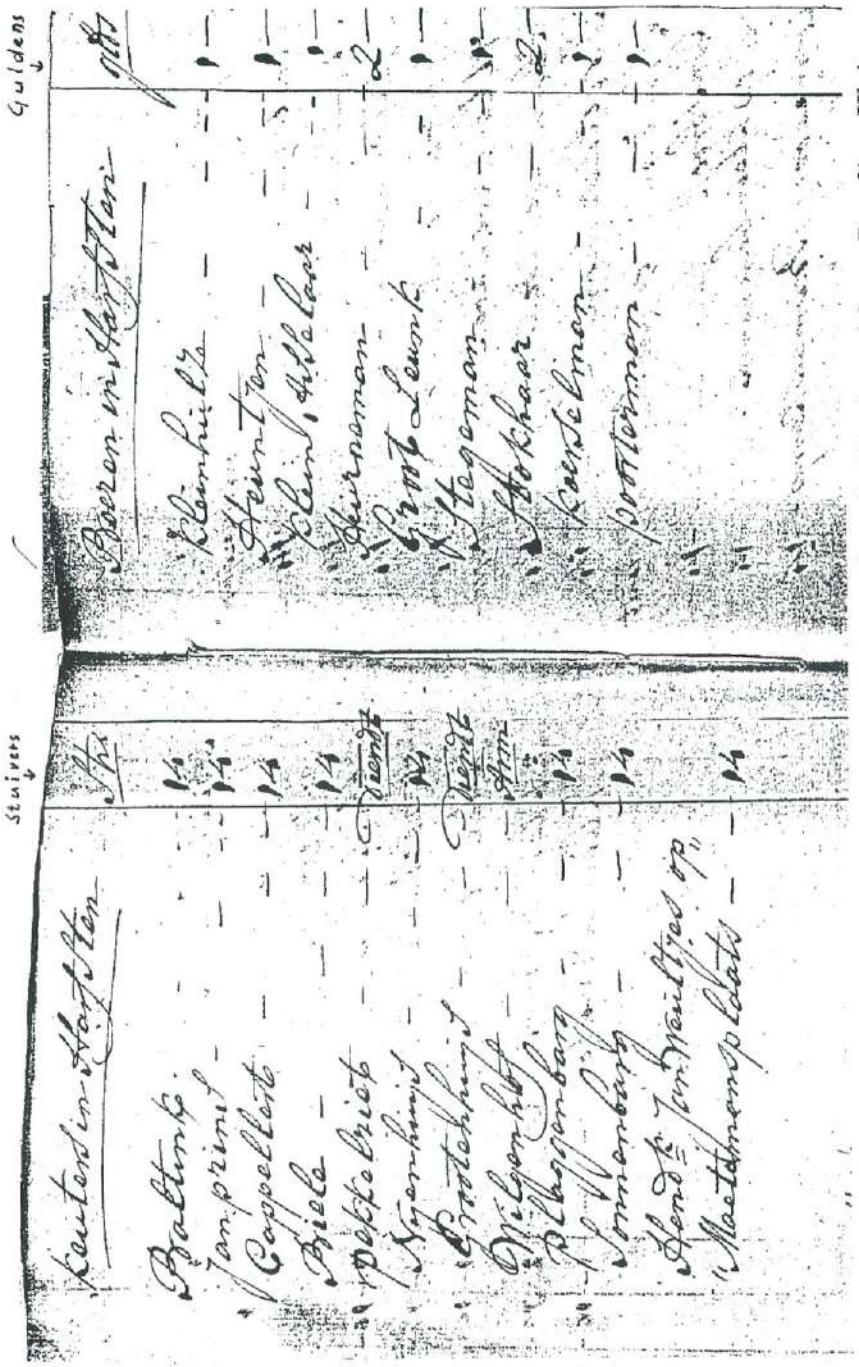

Betaalstaat Drostediensten. Keuters betaalden in stuivers, boerderijen in guldens. Betaling Klein Hulze was dus maar f. 1,- en daar kwam een rechtszaak van.

Dat mr. Pieter Haesebroeck, - als gevolmachtigde van de Heer van Heeckeren tot Roderlo en Khel op den 22 maart 1786 na ordre rechtens bekomen hebbende sententie - waarbij de bouwlieden Antony Uterink - Derk Revelman - Peter Heurneman en Jan Klein Hulse - om aan welgem. Heer van Heeckeren tot Roderlo - op te leggen en te betalen het verschulde Scholtendienstgeld over het jaar 1784, verschenen met mey 1785, tengevolge van dien, na een vrugteloose sommatie van den 29 dec 1786 met executieve peinding op de gerede goederen van de gecondemneerde (veroordeelde, red.) bouwlieden op den 19 febr deses jaars heeft geprocedeert.
Dat vervolgens de dag van distractie - op donderdag den 1 maart jongstleden bepaald - dat de Stadholder en verdere leden van de Gerichte des Scholtampts Zutphen, zich des morgens in een koets hebben begeven na het Erve Klein Hulse, ten einde om aldaer de Gerechtelijke verkoping haaren voortgang te doen gewinnen.
Dat dezelve daar aangekomen uit de koets gestapt zijnde aldaar hebben gevonden een ongelooflijke zamen vloed van menschen uit de buurschappen Almen, Eefde, Gorssel, Harfsen en Epse, hebbende zwaare knuppels of stokken in de hand.
Dat de voorschr. meenigte aanstonds een zeer onheusche en ongeschikte houding - heeft vertoond;
Dat het oogmerk wezenlijk was, om de voorschr. gerechtelijke verkoping met geweld te beletten - om de gemelde verkoping op te schorten - en onverrichter zake te retourneren waarvan door den Stadhouder in de vriendelijkste bewoordingen aan de meenigte kennis gegeven zijnde, die van de Gerichte weder in de koets zijn gestapt, met dat verder gevolg, dat de zelve, naauwelijks in de zelve getreden zijnde, uit een troup menschen, welke voor de deeldeur geschaard stond, met een zwaare steen agter tegen de koets is gesmeeten, waardoor in de terugkaatsing, de knegt van de Stadhouder ter zijden van de koets staande, aan de hand is gekwetst geworden - na twintig passen - agter de koets een schoot is gedaan - meerdere distantie - nog van twee of drie andere schooten is gevolgd geworden zonder dat egter daardoor iemand is geraakt of gekwetst geworden.
Het voorschr. hof alles overwogen - den eerste gevange Gerrit Coeleman om door den Scherprichter strengelijk met roeden te worden gegeesselt den zelven vervolgens voor al zijn leven bannende uit diesen geheelen Furstendom en Graafschap bij poene van zwaarder straffe.
Voorts den tweeden gevange Jan Lebbink speciaal gelet op zijn jonge jaaren, om met roeden om de hals op 't schavot ten toon te staan en de executie van de andere gevangens te aanschouwen, en

om vervolgens voor de tijd van agt jaaren in 't Tuchthuis dezer Provincie geconfineert te worden om aldaar gedurende dezelve tijd met zijn handenwerk de kost te winnen.
- den derde gevange Jan Hulshof, om door den Scherp Rigter strengelijk met roeden te worden gegeesselt, voorts voor den tijd van zes jaaren in 't Tugthuis dezer Provincie geconfineert te worden - en wijders voor al sijn leven bannende uit deezen geheelen Furstendom en Graafschap.
- 26 may 1787. -
(Idem) Jan Vreeman, 18 jaar, geboren in Laaren en wonende voor knegt bij Engbert Stokhaar - Het voorschr. alles overwogen - Jan Vreeman voor den tijd van vier jaren in 't Tuchthuis geconfineert."
Tot zover het Breukenboek. De heer Robert Jan van der Capellen had de boeren de raad gegeven elkaars goederen te kopen, maar zoals dat gewoonlijk gaat, een paar heethoofden hadden de boeren aangespoord tot verzet, hetgeen bovengenoemde boeren duur kwam te staan op geseling, verbanning en tuchthuisstraf. En zoals we uit het vorenstaande hebben kunnen zien, het waren geen kleine straffen die werden uitgedeeld.
De lezer zal zich afvragen hoe het nu gegaan is in Gelderland met de afschaffing van de drostediensten. De verandering kwam met de Franse revolutionaire troepen, die in de winter van 1794 - 1795 Gelderland binnen kwamen en het sein gaven tot een omwenteling, die reeds lang in het geheim was voorbereid. Uiteindelijk viel de beslissing in de Gelderse landdag op 12 maart 1795, te Zutphen in vergadering bijeen, tot vernietiging van alle lenen, heren-, abts-, vrouwen- of hofhorige goederen "met alle gevolgen en aankleven".
De drostediensten in Gelderland zijn dus in 1795 voorgoed afgeschaft, maar de hand- en spandiensten hebben zich nog lang na die datum gehandhaafd tot in onze twintigste eeuw. Het is bekend dat de pachters van het Oude en Nieuwe Gasthuis nog jaren lang deze diensten hebben verleend met paard en wagen. Vaak gaf dat ook een verlichting van de pachtsom.
Hoe het ook zij, de hierboven veroordeelde boeren hebben naar alle waarschijnlijkheid hun geselslagen moeten incasseren en de verbanning zal ze wel niet in de koude kleren zijn gaan zitten. Of ze na 1795 weer in onze gemeente zijn teruggekeerd hebben we niet kunnen nagaan.

Bronnen:
M.P.G. Aalbers, Het einde van de horigheid in Twente en Oost-Gelderland 1795 - 1850.
Archief gemeente Gorssel.
Breukenboek uit het Rijksarchief.

J. de Graaf, Uit Gorssel's verleden (Deventer, 1926).
Onderzoek Oudheidkundige vereniging De Elf Marken.

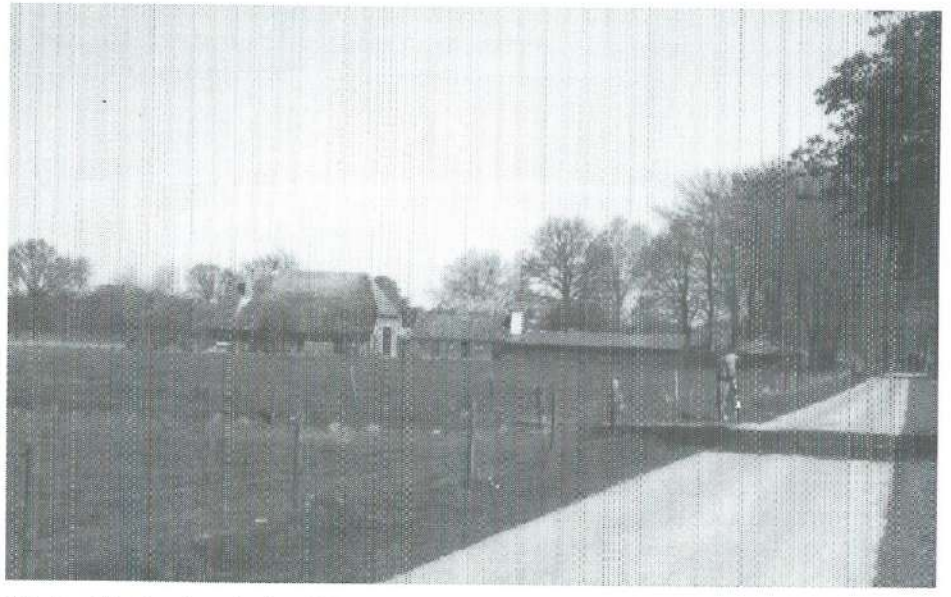

Klein Hulze in de huidige tijd

DE DU TOURWEG

N. van Wijk

Vele Epsenaren vragen zich af hoe men aan deze naamgeving komt. Welnu, hier volgt, ontleend aan het Jaarboek Nederlandse Adel I en aan de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 27 juli 1908, een overzicht.

Mr. Marc Willem baron du Tour van Bellinchave werd op 29 juni 1835 te Leeuwarden geboren en overleed op 26 juli 1908 op het landgoed Het Hassink te Epse. Zijn moeder was Hermanna Aleida Bruce, dochter van G.M. Bruce en eigenaar van Het Hassink. Deze tot gouverneur-generaal van Nederlands Oost-Indië benoemde heer Bruce overleed op de heenreis naar Indië, zodat Het Hassink een andere eigenaar kreeg.

Genoemde Marc studeerde in Utrecht en promoveerde op het proefschrift: "Geschiedenis der regtsmagt van Gedeputeerde Staten, sedert 1581 tot op onzen tijd". Hij was aanhanger der conservatieve richting en verdedigde deze beginselen in het Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage. (Hij was namelijk tevens president-commissaris van deze krant.) Hij leidde vele jaren de politieke beweging van zijn partij. Tevens was hij voorzitter van de kiesvereniging "Vaderland en Koning".

Gedurende lange tijd was hij wethouder van 's-Gravenhage en lid van de provinciale staten van Zuid-Holland. Door zijn vele activiteiten kreeg hij landelijke bekendheid, wat tot uiting kwam in zijn benoeming tot minister van justitie in het derde kabinet Heemskerk. Van 10 augustus tot 1 november 1885 was hij tevens minister (ad interim) van buitenlandse zaken.

Onder zijn bestuur kwam het ook tot invoering van een nieuw wetboek van strafrecht en van de zogenaamde Gestichtenwet (aanwijzing der gestichten, waar gevangenisstraf zal worden ondergaan). Deze wet was reeds ingediend door zijn voorganger. Belangrijk was ook dat onder zijn ministerschap de wet tot verdeling van de markegronden tot stand werd gebracht.

Veel tijd om bij zijn ouders op Het Hassink door te brengen bleef hem niet over, want na beëindiging van zijn ministerschap werd hij opnieuw lid van de Haagse gemeenteraad en was hij daar nog vele jaren wethouder van onderwijs. De manier waarop hij uitvoering gaf aan de onderwijswet en zijn liefde voor de openbare school vonden zeer veel waardering.

Daarnaast verleende baron Du Tour zijn volle medewerking aan het bestuur van diverse instellingen van maatschappelijke en menslievende aard. Hij spande zich ook bovenmatig in voor de

zogenaamde Duincommissie. Deze commissie stelde zich ten doel aan werklozen arbeid te verschaffen door beplanting van de duinen.
In 1869 werd baron Du Tour benoemd tot koninklijk kamerheer, terwijl in 1883 zijn benoeming tot opperceremoniemeester van koning Willem III volgde en later tot grootmeester-honorair van het Huis van koningin Wilhelmina.
Tevens kunnen we nog vermelden dat baron Du Tour in 1861 gehuwd is met Marie I.A.J.Ch. Huydecoper en dat uit dit huwelijk drie dochters werden geboren.
Al deze gegevens bleken in het begin van de jaren zestig voor de gemeenteraad voldoende om een nieuw aangelegde straat de naam Du Tourweg te geven.

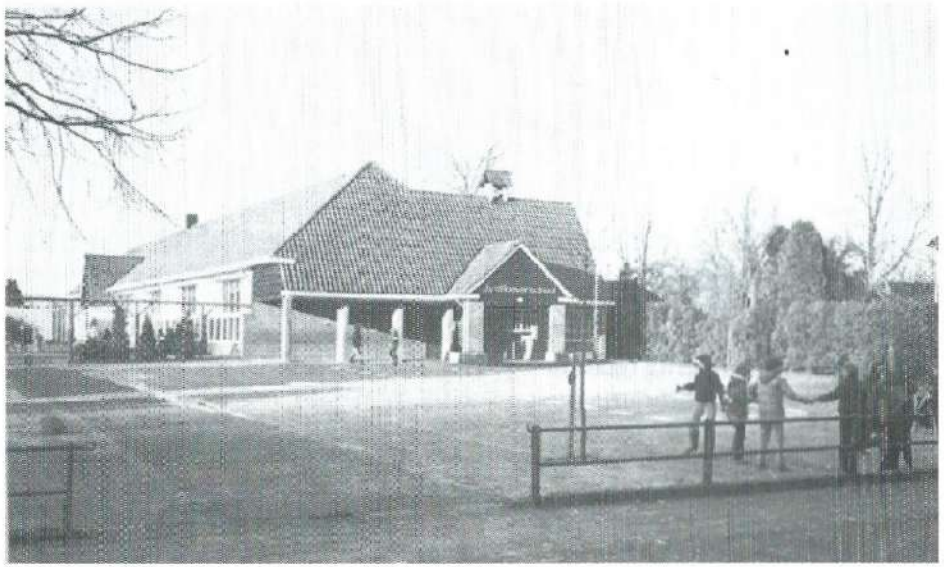

De toen nog openbare lagere school in Epse op de hoek Hassinklaan en de Du Tourweg in 1982

Leden: R. Boschloo, Hogenkampsweg 3, 7218 BT Almen (tel. 05751-1261)
K. Garssen, Joppelaan 116, 7215 AJ Joppe, (tel. 05733-1980)
A. Hoekstra, Pikeursbaan 5, 7213 BS Gorssel (tel. 05759-2942)
H.A. Klein Ovink, Wittendijk 6, 7216 PL Kring van Dorth (tel. 05731-1317)
J. Nijenhuis, Wunderinklaan 3, 7211 AG Eefde (tel. 05750-15761)
J. Pasman, Heideweg 14, 7217 TE Harfsen (tel. 05733-1248)
A.M. de Ruiter, Joppelaan 14, 7213 NC Gorssel (tel. 05759-2139)
H.Schoenmaker, Blauwedijk 8, 7218 BK Almen (tel. 05751-1235)

Adviseur: J. Eefting, archivaris gemeentehuis Gorssel

Redactiecommissie:
Voorzitter: A. Hoekstra, Pikeursbaan 5, 7213 BS Gorssel (tel. 05759-2942)
Leden: N. Kuik, Het Wilgert 8, 7214 AV Epse (tel. 05759-3170)
H. Meedendorp, Elfuursweg 22, 7213 EN Gorssel (tel. 05759-2074)

De vereniging kent leden en begunstigers.
De statuten en het register van leden en begunstigers liggen ter inzage bij de secretaris.
Het lidmaatschap bedraagt f. 25,- per jaar per gezin. Aanmelding voor het lidmaatschap kan geschieden bij de secretaris. Een lid kan zijn lidmaatschap eventueel opzeggen aan het einde van het verenigingsjaar met een opzegtermijn van 4 weken. Het verenigingsjaar loopt van 1 januari - 31 december.
Ter betaling van de contributie wordt een acceptgirokaart toegezonden.
Giften van begunstigers kunnen gestort worden op de rekening van de vereniging nr. 3014.05.611 bij de Rabobank "Laren-Almen-Gorssel" B.A. of op de postbankrekening van deze bank nr. 90.23.42.
Ons Markenboek wordt kosteloos aan leden en begunstigers toegezonden.
Losse nummers zijn verkrijgbaar bij de secretaris a f. 10,- per nummer.
Publikatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de voorzitter van de redactiecommissie.
Gelieve kopij voor Ons Markenboek te zenden aan een der leden van de redactiecommissie.
Getracht wordt Ons Markenboek 4 keer per jaar te doen verschijnen.